

УДК 342.951:347.793(477)

DOI.ORG/10.32703/2663-6352/2024-1-15-196-200

ORCID ID 0009-0003-1253-7403

Волковинський Олександр Анатолійович,*аспірант кафедри господарського та транспортного права юридичного факультету
Державного університету інфраструктури та технологій
(Київ, Україна)*

АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ МОРЯКІВ

Анотація. Статтю присвячено аналізу національного а міжнародного законодавства у сфері регулювання кваліфікаційних документів моряків. Обґрунтовано, що інтернаціональність судноплавства забезпечується, головним чином, врегулюванням цієї сфери положеннями міжнародних актів, які визнаються більшістю світових держав та встановлюють єдині вимоги до членів екіпажів, рівень їх підготовки та підвищення кваліфікації, а також перелік та зразки документів, що підтверджують їх компетентність.

Встановлено, що міжнародними актами, зокрема положеннями Конвенції ПДНВ, передбачаються мінімальні стандарти щодо підготовки, дипломування моряків та несення ними вахти, а держави-учасниці Конвенції ПДНВ мають запроваджувати власні (національні) способи досягнення/впровадження її положень, з обов'язковим забезпеченням відповідності її мінімальним стандартам, що не виключає можливості встановлення національних стандартів, які б перевищували їх. У зв'язку з цим, національний рівень правового регулювання підготовки та дипломування моряків, а також видачі їм відповідних підтверджуючих документів також має важливе значення.

Проаналізовано національне законодавство що визначає порядок підготовки та підвищення кваліфікації моряків, а також несення ними вахти у відповідності до положень Конвенції ПДНВ. Встановлено превалювання підзаконних актів, що негативно впливає на стабільність нормативних приписів.

Доведено невідповідність національних зразків документів осіб командного складу і суднової команди морських суден положенням Конвенції ПДНВ, які стосуються невідповідності назв деяких кваліфікаційних документів та невірного зазначення посилань на положення Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти. Запропоновано внесення змін до положень чинного законодавства.

Ключові слова: кваліфікаційні документи моряків, судноплавство, підготовка моряків, дипломування моряків, національне законодавство, міжнародне законодавство.

Annotation. The article is devoted to the analysis of national and international legislation in the sphere of regulation of seafarers' qualification documents. It is substantiated that the internationality of shipping is ensured, mainly, by the regulation of this sphere by the provisions of international acts, which are recognized by the majority of world states and establish uniform requirements for crew members, the level of their training and professional development, as well as a list and samples of documents confirming their competence.

It has been established that international acts, in particular the provisions of the STCW Convention, provide for minimum standards regarding the training, certification of seafarers and their watchkeeping, and the member states of the STCW Convention must introduce their own (national) methods of achieving/implementing its provisions, with the mandatory provision of compliance with its minimum standards, which does not exclude the possibility of establishing national standards that would exceed them. In this regard, the national level of legal regulation of the training and certification of seafarers, as well as the issuance of relevant supporting documents to them, is also important.

The national legislation that determines the procedure for training and improving the qualifications of seafarers, as well as their watch keeping in accordance with the provisions of the Convention on Maritime and Maritime Affairs, has been analyzed. The prevalence of by-laws has been established, which negatively affects the stability of regulations.

The inconsistency of the national sample documents of the members of the command staff and the ship's crew of sea vessels with the provisions of the STCW Convention, which relate to the inconsistency of the names of some qualification documents and the incorrect indication of references to the provisions of the Code on training and certification of seafarers and keeping a watch, has been proven. Amendments to the provisions of the current legislation are proposed.

Keywords: *qualification documents of seafarers, shipping, training of seafarers, certification of seafarers, national legislation, international legislation.*

Постановка проблеми. Сфера судноплавства традиційно визнається однією із інтернаціональних, за допомогою чого забезпечується уніфікація як стосовно підготовки і дипломування моряків, а також й видачі відповідних підтверджуючих кваліфікаційних документів різними державами, так і їх визнання судновласниками різних держав реєстрації суден.

Для України, з одного боку як морської держави, а з іншого держави, яка вже тривалий час якісно здійснює підготовку фахівців, забезпечення відповідності та визнання відповідних кваліфікаційних документів моряків є вкрай актуальним, особливо в сучасних умовах дії правового режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика підготовки і дипломування моряків, а також правового регулювання видачі їм кваліфікаційних документів в різні періоди досліджували Т.В. Аверочкина [1], О.О. Белогубова [2], Г.О. Денисова [3], А.В. Іванова [4], С.В. Ківалов [5], В.О. Сергійчик [6], І.В. Підпала [7] та ін. Водночас, сучасний стан правового регулювання підготовки і дипломування моряків, а також видачі відповідних підтверджуючих кваліфікаційних документів залишається недостатньо досліджуваним. У зв'язку з цим, **метою** цієї статті є аналіз відповідності положень національного законодавства, якими визначено кваліфікаційні документи моряків, вимогам міжнародних договорів.

Виклад основного матеріалу. Інтернаціональність судноплавства забезпечується, головним чином, врегулюванням цієї сфери положеннями міжнародних актів, які визнаються більшістю світових держав та встановлюють єдині вимоги до членів екіпажів, рівень їх підготовки та підвищення кваліфікації, а також перелік та зразки документів, що підтверджують їх компетентність.

Безперечно, міжнародний рівень правового регулювання питань судноплавства, підготовки і дипломування моряків є одним із важливих досягнень, що не тільки сприяє якісному та кількісному зростанню цієї галузі в світовій економіці, а й забезпечує реальний доступ до працевлаштування фахівців з різних держав до судновласників незалежно від того, під прапором якої держави зареєстровано їх судно.

Одним із таких перших міжнародних актів, значення якого важко переоцінити для судноплавства, є Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 р. [8] (далі – Конвенція ПДНВ), положеннями якої було встановлено загальні та уніфіковані правила до підготовки та дипломування моряків, а також несення моряками вахти.

Держава України приєдналась до Конвенції ПДНВ відповідно до Закону України від 01.11.1996 р. № 464/96-ВР, а набрала чинності зазначена Конвенція для України з 07.04.1997 р. Враховуючи це, з цієї дати Конвенція ПДНВ, у відповідності до приписів ч. 1 ст. 9 Конституції України, є частиною національного законодавства України.

Враховуючи це, положеннями Закону України «Про міжнародні договори України» передбачається принцип сумлінного дотримання міжнародних договорів (ст. 15), а також встановлюється, що чинні міжнародні договори України застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства (ч. 1 ст. 19), а якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші

правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ч. 2 ст. 19).

Таким чином, із змісту наведеного вбачається, що положення Конвенції ПДНВ застосовуються в Україні аналогічно нормам чинного законодавства, а у разі якщо актами національного законодавства (зокрема, законами України, підзаконними актами) встановлюються інші положення, безальтернативно мають застосовуватися положення Конвенції ПДНВ. Іншими словами, при вирішенні колізій національного законодавства та Конвенції ПДНВ слід керуватись зазначеним загальним правилом.

Проте, більш комплексне аналізування положень Конвенції ПДНВ та запровадженого нею підходу регулювання підготовки, дипломування моряків та несення ними вахти свідчить й про те її обов'язкову доповнюваність національним законодавством держав-учасниць. Справа в тому, що положеннями Конвенції ПДНВ передбачені мінімальні стандарти щодо підготовки, дипломування моряків та несення ними вахти, але держави-учасниці Конвенції ПДНВ мають право запроваджувати власні (національні) способи досягнення/впровадження положень Конвенції ПДНВ, звісно ж з обов'язковим забезпеченням відповідності її мінімальним стандартам, що не виключає можливості встановлення національних стандартів, які б перевищували їх.

У зв'язку з цим, не менш важливе значення, у врегулюванні питання підготовки та дипломування моряків, а також видачі їм відповідних підтверджуючих документів, є й національне законодавство держав-учасниць Конвенції ПДНВ. При цьому, саме за результатом аналізу національного законодавства держав-учасниць можливим є визначення відповідності запроваджених ними процедур підготовки та підвищення кваліфікації моряків, а також несення ними вахти, мінімальним вимогам та стандартам Конвенції ПДНВ.

Національне законодавство України, що визначає порядок підготовки та підвищення кваліфікації моряків, а також несення ними вахти у відповідності до положень Конвенції ПДНВ представлено різними нормативно-правовими актами. Серед законодавчих актів це Кодекс торговельного мореплавства України, положеннями ч. 1 ст. 51 якого передбачається, що до зайняття посад капітана та інших осіб командного складу судна допускаються особи, які мають відповідні звання та пройшли обов'язкову підготовку на умовах, визначених Міжнародною конвенцією про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, з поправками. На підзаконному рівні – постанови Кабінету Міністрів України: щодо присвоєння звань особам командного складу морських суден (постанова від 30.12.2022 р. № 1499), накази Мінінфраструктури: щодо документів осіб командного складу і суднової команди морських суден (наказ від 23.06.2023 р. № 535), щодо дипломування осіб рядового складу екіпажів морських суден (наказ від 05.09.2023 р. № 784) тощо.

Загальний аналіз національного законодавства, свідчить про переважно підзаконне врегулювання підготовки і дипломування моряків в Україні, що негативно позначається на стабільності нормативних приписів, оскільки процедура внесення змін до підзаконних актів є спрощеною (в порівнянні із внесенням змін до законів). Невипадково Мінінфраструктури розробило проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що стосуються вимог до складу екіпажів морських суден, мінімального віку, стану здоров'я та професійної кваліфікації моряків», метою якого є встановлення відповідно до міжнародних договорів України вимог щодо складу екіпажів морських суден, професійної кваліфікації та кваліфікаційних документів моряків, підготовки та стажу роботи моряків на судні, їх стану здоров'я, відповідних обов'язків судновласника і капітана судна [9].

Оскільки підтвердження необхідної підготовки та кваліфікації моряків здійснюється відповідними документами, вимоги до яких викладено в Конвенції ПДНВ, первинне значення має забезпечення відповідності національних документів, що видаються державами-учасницями Конвенції.

Зіставлення затверджених наказом Мінінфраструктури від 23.06.2023 р. № 535 зразків документів осіб командного складу і суднової команди морських суден, що засвідчують

належну кваліфікацію для зайняття посади на судні та ідентифікують їх власників з положеннями Конвенції ПДНВ, на підставі якої, до речі, цей наказ Мінінфраструктури і було видано (згідно з його преамбулою), вказує на наявність значної кількості невідповідностей, які стосуються невідповідності назв деяких кваліфікаційних документів та невірного зазначення посилань на положення Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти. Більш детально виявлені невідповідності наказу Мінінфраструктури від 23.06.2023 р. № 535 та положень Конвенції ПДНВ наведено в таблиці 1.

Слід зазначити, що окреслені проблеми правового регулювання підтвердження кваліфікації моряків є не тільки показником незадовільного стану національного законодавства та наявність суттєвих невідповідностей положенням міжнародних актів, а й можуть призвести й до інших, більш значних, наслідків.

По-перше, це невизнання відповідних кваліфікаційних документів, виданих в Україні судновласниками через їх невідповідність положенням Конвенції ПДНВ. В результаті ризики несуть особи, які отримали ці документи, а також знижується рівень довіри до України як держави, яка видає та підтверджує відповідні документи.

По-друге, це отримання негативного висновку Міжнародної морської організації (англ. International Maritime Organization, IMO) за результатами перевірки дотримання вимог Конвенції ПДНВ та відповідно невизнання іншими державами-учасниками Конвенції ПДНВ кваліфікаційних документів, виданих в Україні.

Таким чином, забезпечення відповідності національних актів положенням Конвенції ПДНВ є пріоритетом усіх держав-учасниць цієї Конвенції.

Висновки. Підсумовуючи викладене слід зазначити, що інтернаціональність судноплавства є важливим надбанням, яке якісному та кількісному зростанню цієї галузі в світовій економіці, а й забезпечує реальний доступ до працевлаштування фахівців з різних держав до судновласників незалежно від того, під прапором якої держави зареєстровано їх судно.

Забезпечення ж інтернаціональності судноплавства здійснюється, головним чином, шляхом міжнародного регулювання питань судноплавства, підготовки і дипломування моряків та імплементації встановлених в них стандартів в національне законодавство держав-учасниць Конвенції ПДНВ.

Встановлено, що зразки документів осіб командного складу і суднової команди морських суден, що засвідчують належну кваліфікацію для зайняття посади на судні та ідентифікують їх власників, затверджені національним законодавством суперечить положенням чинної редакції Конвенції ПДНВ, а саме в частині назв деяких кваліфікаційних документів та зазначення посилань на положення Кодексу з підготовки і дипломування моряків та несення вахти.

Враховуючи це, першочерговим завданням є найшвидше приведення національного законодавства, а саме положень наказу Мінінфраструктури від 23.06.2023 р. № 535, яким встановлено зразки документів осіб командного складу і суднової команди морських суден, у відповідність до вимог Конвенції ПДНВ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверочкина Т.В. Шляхи імплементації міжнародно-правових стандартів професійної підготовки плавскладу в українському законодавстві: автореф. ... дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2006. 19 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50593703.pdf> (дата звернення 01.05.2024).
2. Белогубова О.О. Правове регулювання праці моряків у міжнародному приватному праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2013. 209 с.
3. Денисова Г.О. Адміністративно-правове регулювання діяльності з посередництва у працевлаштуванні моряків за кордоном: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 200 с.

4. Іванова А.В. Імплементация норм міжнародного трудового права у сфері праці моряків в законодавство України: дис. ... канд..наук: 12.00.11. Одеса, 2014. 221 с.
5. Kivalov S. Seafarers' certification in Ukraine: towards an effective model. Lex Portus. 2020. № 5. P. 7–33. URL: <https://doi.org/10.26886/2524-101X.5.2020.1> (дата звернення 01.05.2024).
6. Сергійчик В.О. Наслідки введення в дію Манільських поправок до Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (Конвенції STCW) для моряків України. Lex Portus. 2017. № 2. С. 198-209. URL: <http://hdl.handle.net/11300/8751> (дата звернення 01.05.2024).
7. Підпала І.В. Правове регулювання праці моряків по українському і міжнародному законодавству: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2021. 470 с.
8. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року від 07.07.1978 р. Дата оновлення: 25.06.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text (дата звернення 01.05.2024).
9. Повідомлення про оприлюднення проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що стосуються вимог до складу екіпажів морських суден, мінімального віку, стану здоров'я та професійної кваліфікації моряків» від 11.08.2023 р. URL: <https://mtu.gov.ua/news/34598.html> (дата звернення 01.05.2024).